

Mezsgyén

Minden, ami megtörtént, fontos. Nem ér véget velünk a világ, nem vihetünk el magunkkal mindent. Sem azt, ami történt, sem azt, amiért történt, sem azt, ami utána történt.

Mire Margit beszélni kezdett, a régi Jugoszláviából végre újra Magyarország lett, s ő velem együtt „magyarok alatti” szokás szerint apukának hívta apánkat. Anyánk a mami volt, s ebben anyám – akkoriban még fennen hirdetett – svábsága is közrejátszhatott.

Változtak az idők, a „magyarok alatt” után jött a „fölszabadulás”, az új Jugoszlávia, s az új ország új életet, új világot hozott. A nagyanyám Járekon tömegsírba került, anyám már sem fennen, sem másképp nem hirdette svábságát, sőt, elhagyva a t betűt a Laubertből a „barátibb” franciásra változtatta a nevét, és az utolsó szótagot franciánsan elhúzta. Zomborban az én gyerekkoromban a franciákat szerették, a svábokat nem. (Szerbia délebbi részein az iskolában franciát tanítottak, a mi házukba is egy ilyen családot telepítettek.)

A szép, új, szabad világ állandósította a félelmet, halálos titkokat szült, sose hallott szavakat hozott nagy hallgatásokkal, elhallgatásokkal és elhallgattatásokkal, nyugtalansággal, létbizonytalansággal, ügyesen szíftott marakodással

és eladogatással;

mindennek az eladogatásával, ami eladható.

A szép, új, szabad világban mi mindent eladtunk, ami valahol valamiképpen valaki szerencsés másnak kellett. Szinte mindennek akadt valahogy valamiképpen gazdája. Kisvárosban jól ismerik egymást a szomszédok, meg aztán mindig akad valaki, aki jól jár.

Az apámat több évre eltiltották a munkától. NEM VOLT SZABAD DOLGOZNI! Ez azért volt kegyetlen, mert nemcsak hogy elvették mindenét, de megfosztották a munka jogától és az ezzel járó önbecsüléstől is. Ezenkívül pedig bennünket, mindnyájunkat sújtott; öten voltunk, meg a nagymama, meg a nagybátyám. Nekünk nem volt földünk, nem volt háztájink, még a házuk-

nak is csak egy részét hagyták meg, s mi mégis éltünk és megéltünk... valahogy. Másodikos, harmadikos lehettem, amikor az apám végre újra dolgozhatott...

Tehát: új ország, új nyelv, új világnézet, új erkölcsök, új értékek; újraírt történelem megfoghatatlan, érthetetlen és megalázó szellemi átértékeléssel és átértékelődéssel.

Minden megváltozott. Apuka simán, ridegen apa lett, esetleg papa; az iskolában a dőlt írást zsinórra váltottuk, a **mi** utcánk **moja** ulica (az **én** utcám) lett, s ez az egyes számú birtokos lényeges szemléleti különbséget tükröz. Meg is éreztük. Megtanultunk úgy viselkedni, úgy beszélni, úgy öltözködni, ahogy kell. Anyánk azonban nem, s ezt én még ma sem értem. Lehet, hogy hanyagságból, lehet, hogy figyelmetlenségből, esetleg butaságból, lustaságból vagy egyszerűen kényeszerű spórolásból (ennél rondább szót a konyhanyelvi magyarból nem ismerek) az iskolai ünnepekre, pionírnapiakra, május elsejékre, Tito elvtárs születésnapjára, év végi fényképezkedésre, tehát amikor ünnepi ruhát kellett fölvenni, a háború előtről maradt matróruhában vagy dindli* ruhában küldött minket. Margitot meg engem. Matróruhában! Meg lehet nézni az osztályképeket. A húgom megúszta, pillanatok alatt úgy megnőtt, hogy nem hordhatott régit, háború előttit, így elkerülte a megbélyegzést. Rá nem mutogattak ujjal, őt nem nevelték ki, és nem csúfolták a ruhája miatt; ő nem volt sváb ünneplőben járó, matróruhás burzsoá csökevény.

* * *

Év vége van, bizonyítványosztás. Úgy kapaszkodom az apám kezébe, mint a fuldokló... Nem a ruha teszi az embert... Segítene, meggyőzne... Igyekezni én is, de csak kapaszkodom, kapaszkodom az elbütykösödött, bőrkeményedéses kezébe... Nem tudja, nem tudhatja, csak én tudom, mit mondanak a tanítók, a kedves tanító bácsik, tanító nénik... és persze a gyerekek.

Nem tudhatja, mit mondanak, és hogyan. Mert inkább az számít, ahogy mondják! Kapaszkozdom az apám kezébe! A meleg, burzsuj kezébe, s érzem, hogy az én szegény burzsuj apámnak kéréses a tenyere.

Mikor másodikos voltam, a copfomat rángatta a tanító bácsi, mert „mi tudjuk, hogy te hittanra jársz”, nyolcadikos koromban azzal nyomorgatott az osztályfőnöknő, hogy „ti akkor most hány fogásos ebédet esztek, Mérey?”... A gimnáziumban örökké meg akartak buktatni, mert a magamfajtanak még az írmagját is ki kell irtani, nem pedig iskolába járatni... Idősebb unokatestvéreimet, agyonvert nagybátyám gyerekeit, ki is buktatták a gimnáziumból, az egyetemről... Ezt különben a képzőben Margittal is elkövették. Neki, hármunk között legidősebb lévén, sok mindenből kijutott. 7-8 évesen ennie kellett a hozzánk beszállásolt oroszok vagy partizánok (vagy ki tudja, miféle felszabadítók) tányérjából: annak a kislánynak mindent meg kellett kóstolnia, hogy lássák, nem akarjuk-e megmérgezni őket... Apám, a nagymama nem volt elég értékes a próbára, csak az a gyerek... És a hét-nyolc évesek emlékeznek; emlékeznek, és félnek, és rettegnek, és rémálmaik vannak... még a szép, új, szabad világban is.

* * *

Szép, új, szabad világ volt akkor is, amikor aláírtam a listát. Nem emlékszem már pontosan... Aláírást gyűjtöttek, hogy valakit, akit ismertem az egyetemről, ne ítéljenek el, vagy mentsenek föl, vagy ne börtönözzenek be, vagy ne tiltsanak el a publikálástól... Nem tudom már. Fiatal voltam, idealista és naiv, tiszta szívvel hittem, és aláírtam. Többedmagammal aláírtuk. Másnap aztán

magához rendelt az ÚR, s szemrebbenés nélkül közölte velem: vagy azonnal kihúzom a neved, vagy többé ne is menjek be dolgozni. Ez az ÚR volt az, aki a háborús években aratás előtt részt vett az érett búza diverzáns akciónak nevezett gyűjtogatásában... Aratás előtt... ott, minálunk, az „aranykalászt termő rónán”**. Kérdésekre azt válaszolta, hogy a CK*** parancsa volt.

KIHÚZTAM a neved, persze hogy kihúztam (akkor már két gyerekem volt, és óriási lakáskölcsönöm, a szép, új világban viszont dúlt a munkanélküliség). Többek nevét kihúzták akkor. Ez nem mentség, nem igazolás, hanem tény. Egy kollégám szívinfarktust kapott, majdnem belehalt, egy másik az első adandó alkalommal otthagya a szerkesztőséget, én pedig a mai napig mélységesen szégyellem.

Változunk? Változik a világ? Dögtemető, szabadkai turul, kidöntött keresztetek, másképp írt nevek, gyanakodás, Úzvölgye, oktatási törvények...

Szép, új és szabad a világ, persze, és benne mi, lecsatoltak, elszakítottak, külhonban rekedtek mezsgyére szorultunk. Mezsgyén vagyunk, mezsgyén leszünk, s ott is halunk meg. Kiváltság ez, a megkopott, az ezerféleképpen megkoptott haza mezsgyéjén élők ősi kiváltsága.

2019. június 18.

* Dindli=dirndli (német) 1. osztrák, bajor népviselet 2. div. az ezt utánzó könnyű női nyári ruha. Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések kéziszótára

** Rádiós kollégáim kedvenc aratási divatszava

*** Centralni komitet – ma talán már nem köztudomású, hogy ez a mindenható és hírhedt Központi Bizottság